

Katarzyna Wojnicka*

TEORIE NOWYCH RUCHÓW SPOŁECZNYCH W BADANIACH NAD RUCHAMI MĘŻCZYŹN WE WSPÓŁCZESNEJ POLSCE – PRÓBA APLIKACJI**

Społeczne ruchy mężczyzn, będące tematem rozważań niniejszego artykułu, stanowią trzecią odsłonę ruchów genderowych, które narodziły się w drugiej połowie XX wieku w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej (a następnie w Europie Zachodniej i Skandynawii). Analizowane fenomeny społeczne charakteryzują się niezwykłym wewnętrznym zróżnicowaniem – do ich grona zalicza się bowiem tak odległe od siebie fenomeny jak konserwatywny ruch obrony praw mężczyzn z jednej strony i ruch profeministyczny z drugiej. W polskich realiach istotną cechą jest krótki czas ich funkcjonowania oraz stosunkowo ograniczony wpływ na zmianę społeczną. Z tego względu problematyczna wydaje się kwestia umieszczenia ich w obrębie socjologicznej kategorii ruchów społecznych. Niniejszy artykuł jest w związku z tym próbą aplikacji wybranych koncepcji ruchów społecznych autorstwa Alaina Touraine'a, Alberto Mellucciego, Clausa Offego oraz Mayera Zalda i Johna McCarthy'ego do analizy polskich fenomenów.

Słowa kluczowe: teorie socjologiczne, ruchy społeczne, męskie ruchy społeczne, Polska

1. RUCHY SPOŁECZNE MĘŻCZYŹN – WPROWADZENIE

Ruchy społeczne mężczyzn uznaje się za trzecią odsłonę ruchów genderowych¹ – fenomenów społecznych, które na fali rewolucji społeczno-obyczajowej pojawiły się w Stanach Zjednoczonych i krajach Europy Zachodniej (oraz Skandynawii) w drugiej połowie XX wieku. Ich narodziny można uznać za odpowiedź lub swoistą konsekwencję powstania zarówno ruchu feministycznego, jak i ruchu gejowsko-lesbijskiego. Ukonstytuowanie się

* Dissens e.V.; Uniwersytet Jagielloński; wojnicka.katarzyna@googlemail.com

** Przeprowadzenie badań niezbędnych do realizacji niniejszego artykułu możliwe było dzięki dofinansowaniu, które otrzymałam z funduszy własnych Instytutu Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego.

¹ „Za pierwszą odsłonę genderowych ruchów społecznych uznaje się ruch feministyczny, którego pierwszą falę datuje się na koniec XIX i początek XX wieku, drugą na lata 60. i 70. tegoż (i to właśnie stanowi najważniejszy punkt odniesienia dla powstania męskich ruchów społecznych), trzecia zaczęła się wraz z początkiem lat 90. i trwa do dziś. Druga odsłona związana jest z narodzinami w latach 60. ubiegłego wieku ruchu gejowsko-lesbijskiego, który z czasem przerodził się we współczesny ruch LGTB(Q)” (Wojnicka 2010).

społecznych ruchów męskich wiąże się także ze zjawiskiem kryzysu męskości² i próbami jego przezwyciężenia, podejmowanymi (ponownie) w latach 60. i 70. XX wieku (por. Wojnicka, Struzik 2011).

Jednym z podstawowych wyznaczników ruchów genderowych jest silne zróżnicowanie, które występuje zarówno między różnymi ich typami, jak również wewnątrz konkretnych ruchów. Najjaskrawiej owo zróżnicowanie przedstawia się w przypadku zjawisk będących przedmiotem niniejszej analizy. Można bowiem przyjąć twierdzenie, iż w obrębie męskich ruchów społecznych, choć problem ten obejmuje także ruch feministyczny i LGBTQ, doszukać się można tak licznych różnic dotyczących wartości, celów czy metod działania poszczególnych uczestników, iż niektóre z nich łączy jedynie fakt, że ich aktorami są mężczyźni. Kategoria społecznych ruchów mężczyzn jest bowiem niezwykle pojemna. Do ich grona zalicza się m.in. zjawiska takie jak ruch (pro)feministyczny, działający na rzecz równości genderowej i przeciwstawiający się dyskryminacji kobiet (i mężczyzn)³, ruch obrony praw ojców, którego uczestnicy walczą z dyskryminacją mężczyzn pragnących opiekować się swoimi dziećmi po rozpadzie związków z ich matkami oraz ruch mitopoetycki oraz męskie ruchy (para)religijne⁴, które w Polsce reprezentują kolejno grupy: Męski Krąg i Mężczyźni Świętego Józefa, koncentrujące się w swojej działalności na (re)konstrukcji, odzyskaniu bądź odbudowie nadwątlonej męskiej tożsamości.

Obok dużego zróżnicowania typologicznego społecznych ruchów mężczyzn istotnym problemem w kontekście ich socjologicznej analizy jest ich zdefiniowanie w grupie zjawisk określanych mianem ruchów społecznych. Przez wzgląd na ich nowatorskość i stosunkowo krótki czas obecności na arenie życia społecznego w porównaniu do innych ruchów społecznych, a także ze względu na mniejszą liczbę aktorów zaangażowanych w ich działalność, niejednokrotnie w wątpliwość podaje się określanie ich mianem ruchów społecznych. W niniejszym artykule postaram się udowodnić, iż nie jest to trafne podejście, a omawiane fenomeny

² „Kryzys męskości, o którego (nie)obecności mówimy współcześnie, jest kolejnym »wcieleniem« swego impasu, w jakim w przeszłości niejednokrotnie już znajdowali się mężczyźni. W *XY: tożsamość mężczyzny* Elizabeth Badinter podaje kilka historycznych przykładów załamania paradygmatu męskości, które uznać można za odpowiedniki dzisiejszego zjawiska. Jej zdaniem tego typu sytuacje miały miejsce jedynie w krajach (pod uwagę bierze wyłącznie Europę i Amerykę Północną), gdzie kobiety cieszyły się stosunkowo dużą swobodą i gdzie na skutek specyficznych zmian ekonomiczno-społecznych w odpowiednim momencie pojawiła się potrzeba zmiany dominujących wartości. Badinter podaje jako przykłady Francję z przełomu XVII i XVIII wieku oraz Stany Zjednoczone i część krajów europejskich w końcu XIX i na początku XX wieku. Wszędzie tam impas był skutkiem postępującej emancypacji kobiet, których wpływ na życie społeczno-polityczne w określonych momentach historycznych był silniejszy niż zazwyczaj (Badinter 1993). O amerykańskich kryzysach męskiej tożsamości przełomu XIX i XX wieku pisze także Michael Kimmel (2006)” (Wojnicka 2010).

³ Więcej na temat specyfiki poszczególnych typów ruchów społecznych mężczyzn można znaleźć w: Wojnicka 2010; Wojnicka 2011a; Wojnicka, Struzik 2011; Śmietana 2007.

⁴ Wymienione typy nie wyczerpują zbioru ruchów społecznych mężczyzn. Wśród nich znajdują się bowiem także m.in. ruch czarnoskórych Amerykanów, w którego skład wchodzi organizacja Million Men March czy ruch obrony praw mężczyzn. Część badaczy (m.in. Messner, Newton) do ruchów społecznych mężczyzn zalicza także męską część ruchu na rzecz praw osób homoseksualnych, która w mojej opinii przynależy jednak do ruchu skoncentrowanego wokół tożsamości seksualnej aniżeli męskiego genderu i tym samym nie zostaje włączona do zbioru ruchów społecznych mężczyzn. W niniejszym artykule analizie poddaję jedynie cztery wymienione w tekście główne typy społecznych ruchów mężczyzn, co wynika z faktu, że tylko te z nich występują w Polsce.

można uznać za przedstawicieli socjologicznej kategorii ruchów społecznych. W tym celu poddaje je analizie z zastosowaniem wybranych koncepcji tych ostatnich.

2. SOCJOLOGICZNE DEFINICJE RUCHÓW SPOŁECZNYCH

Według najogólniejszej definicji ruchem społecznym nazywa się te typy zachowania zbiorowego, które charakteryzują się wysokim stopniem zorganizowania. Jego specyfika polega na interakcji jednostek organizujących się w celu wyrażenia swojego stosunku do określonej zmiany społecznej bądź kulturowej. Tworzy się on zatem dzięki ożywionym kontaktom międzyludzkim, których podstawową funkcją jest kreowanie i rozpowszechnianie informacji inicjujących konkretne działania (Gliński 1996). Ruchy społeczne to przedsięwzięcia podejmowane w celu ustanowienia nowego porządku, gdzie istotne jest poczucie przynależności doń i identyfikowanie się z nim (Blumer za Żuk: 2001). Stanowią one fenomeny rzeczywiste, nie zaś ideologiczne urojenia. Działają na rzecz pewnej zmiany społecznej – zdaniem Piotra Sztompki stanowią podstawowy mechanizm owej zmiany (Sztompka 2005: 255). Inicjatorami powstania ruchu społecznego są zawsze grupy społeczne, nigdy zaś państwo; zjawisko to jest wynikiem działania oddolnego, którego początek rodzi się często w różnego rodzaju grupach pierwotnych. Dla kształtowania ruchu społecznego niezbędna jest pewna doza spontaniczności, ale także powstanie określonego typu organizacji, przy czym dodać należy, iż ruch społeczny charakteryzuje się o wiele niższym poziomem zorganizowania niż np. partia polityczna (Sztompka 2005). Równie istotnym jego elementem jest innowacyjność, która stanowi podstawę definicji ruchu. Aktorów ruchów społecznych cechuje wspólnota idei, przekonań, poglądów, celów czy interesów – są samoświadomi i przejawiają pewien rodzaj tożsamości zbiorowej.

Prezentowane przeze mnie w dalszej części tekstu podejścia odnoszące się do problematyki ruchów społecznych zalicza się do teorii średniego zasięgu. Badaczy i teoretyczki podejmujących tę tematykę interesują często przeciwstawne problemy i aspekty zjawiska, przez co struktura pojęcia ruchu społecznego jest złożona. Zróżnicowanie teoretycznych ujęć problematyki związane jest z kilkoma istotnymi kwestiami. Jedną z nich są związki poszczególnych socjologów z odrębnymi szkołami teoretycznymi. Kolejną stanowi fakt, iż zakres tematyczny, właściwy dla analizowanych zjawisk, wciąż się poszerza, a w związku z tym pojawia się coraz więcej kwestii, pytań i odpowiedzi dotyczących struktury ruchów społecznych. Istotną rolę w owym zróżnicowaniu odgrywa podział metodologiczny i ideologiczny wśród samych badaczek, a także ich osobiste doświadczenia niejednokrotnie związane z partycypacją w działalności konkretnych ruchów społecznych. Niemniej istotny jest również specyficzny kontekst społeczno-historyczny, który bardzo często wpływa na charakter przeprowadzanych badań i formułowanych wniosków. Duże znaczenie na zróżnicowanie ma wreszcie to, w jaki sposób poszczególni teoretycy postrzegają rolę socjologa w kształtowaniu rzeczywistości społecznej (od bezstronnego badacza do zaangażowanego aktora społecznego, por. Touraine 2010).

Wśród zróżnicowanych podejść teoretycznych, dotyczących analizowanej problematyki wyróżnić można cztery główne (Buechler 2008a; 2008b; Gliński 1996; Górlach i Mooney 2008; Klandermans, Tarrow 2008; Olechnicki 1998 i in.). Pierwszym z nich jest teoria zachowań

zbiorowych, drugim teoria mobilizacji zasobów, a kolejnymi teorie nowych ruchów społecznych oraz współczesne podejścia syntetyzujące. Na potrzeby mojego artykułu zdecydowałam się skorzystać z teorii nowych ruchów społecznych, których założenia w dużym stopniu korespondują z charakterem badanych przeze mnie fenomenów społecznych.

3. TEORIE NOWYCH RUCHÓW SPOŁECZNYCH

Powstanie teorii nowych ruchów społecznych związane jest z narodzinami XX-wiecznych ruchów studenckich, a także ruchów pacyfistycznych, ekologicznych, feministycznych, ruchów związanych z obroną tożsamości etnicznej, narodowej czy seksualnej. W myśl teoretyków kojarzonych z omawianym podejściem, narodziny owych ruchów są wynikiem zmiany struktury społecznej, związanej z przełomem cywilizacyjnym i jego pochodnymi takimi jak: upadek tradycji robotniczych, wzrost znaczenia klasy średniej, wzrost interwencjonizmu państwowego przy jednoczesnym kryzysie modelu państwa opiekuńczego, modernizacja, industrializacja oraz konsumpcjonizm. W kręgu zainteresowań uczestników nowych ruchów społecznych pojawiły się nowe obszary życia społecznego, które do tej pory zarezerwowane były jedynie dla sfery prywatnej: ochrona środowiska, walka o prawa kobiet, walka o prawa mniejszości. Dla przedstawicieli tych ruchów kluczowymi obszarami zainteresowania nie były już kwestie związane z kategoriami społeczno-ekonomicznymi czy polityczno-ideologicznymi, lecz zagadnienia mające związek z systemem aksjologicznym i wartościami uniwersalnymi, do których należą m.in. jakość życia czy obrona tożsamości. Omawiane zjawiska to także nowi aktorzy, nowe formy konfliktu, nowi oponenti, nowe sposoby i cele działania oraz nowe formy organizacji. Ważnym wyznacznikiem tych ruchów jest także fakt, iż charakter ich żądań jest z reguły nienegocjowany, zaś uczestnictwo w ruchu jest często celem samym w sobie. Niezwykle istotną rolę w tego typu ruchach odgrywa proces kształtowania zbiorowej tożsamości. Jak podkreślali Klandermans i Tarrow (Klandermans, Tarrow 2008), teorie nowych ruchów społecznych są szczególnie popularne wśród europejskich badaczy. Do ich reprezentantów zaliczają się m.in.: Claus Offe, Alaine Touraine, Alberto Melucci czy Manuel Castells oraz Klaus Eder.

Do kluczowych elementów stanowiących o wyjątkowości omawianych ruchów zalicza się częściowo wspomniane już komponenty takie jak: nowa problematyka, nowy typ wartości, nowe cele, nowe sposoby działania, nowe formy organizacji, nowi aktorzy, nowa tożsamość, nowy typ konfliktu (por. Frybes 1994b, Gliński 1996, Offe 1995, Olechnicki 1998, Żuk 2001 i in.).

Problematyka podejmowana przez uczestników nowych ruchów społecznych związana jest przede wszystkim z krytyką tradycyjnych wartości społeczeństwa kapitalistycznego i z promowaniem takich wartości, które nie wiązałyby się z kapitalistyczną gloryfikacją wzrostu, dobrobytu i dystrybucji dóbr, lecz ściśle związane byłyby ze sferą aksjologiczną. Z tą sferą łączą się specyficzne wartości stanowiące o nowatorstwie omawianych ruchów. Zgodnie z terminologią Ronalda Ingleharta można nazwać je wartościami postmaterialistycznymi (Inglehart 1997, 2009). Uczestnicy nowych ruchów społecznych promują zatem wartości uniwersalne takie jak: jakość życia, autonomia, indywidualizm, tożsamość, tolerancja, pluralizm, wzrost znaczenia relacji jednostki z naturą, płcią, rasą czy ciałem. Dążą oni do realizacji celów, których osiągnięcie jest istotne nie tylko dla konkretnego ruchu, ale dla

całego społeczeństwa, co zdecydowanie odróżnia ich od aktorów starych ruchów społecznych, gdzie poszczególne cele istotne były jedynie dla pewnej grupy ludzi skupionych wokół ich realizacji. W związku z tym głównym celem omawianych ruchów jest obrona oraz poszerzanie szeroko rozumianego obszaru społeczeństwa obywatelskiego, a także walka o przestrzeń do wyrażania nowych tożsamości.

Nowe ruchy społeczne odznaczają się także swoistym, rytualnym odwróceniem struktur panujących w „oficjalnej” rzeczywistości, co przejawia się m.in. w dużej liczbie kobiet liderek bądź stosowaniu takich metod działalności jak *sitting*⁵, będący przeciwagą dla klasycznych obrad parlamentarnych (Żuk 2001). Ruchy społeczne w swojej działalności wykorzystują także takie metody jak happening, oddziaływanie przez sztukę czy informacje – wysyłanie listów protestacyjnych, podpisywanie petycji, działalność forów dyskusyjnych czy korzystanie z portali społecznościowych. Formy działalności omawianych ruchów dzielą się na wewnętrzne, które integrują członków ruchu i zapewniają atmosferę wspólnotowości, oraz zewnętrzne, będące konfrontacją z zewnętrznymi strukturami kulturowo-politycznymi (Żuk 2001). Nowe ruchy społeczne określane są ponadto mianem SPR – *segmentary, polycephalous, reticulate* – ponieważ ich struktura jest segmentaryczna, wielogłowa i sieciowa (por. Gliński 1996). Stanowią często federacje wielu małych grup, mając tym samym wielu liderów, których role i funkcje w bardzo niewielkim stopniu różnią się od ról i funkcji innych członków ruchu. Aktorów tychże ruchów charakteryzuje niechęć do „sztywnych struktur organizacyjnych”:

(...) nowe ruchy społeczne nie wyłaniają konkretnych reprezentantów ani urzędników, nie kształtują ról członkowskich, obowiązkowych składek, programów i platform (Offe 1995: 232).

Co więcej, identyfikacja aktorów nowych ruchów społecznych, w odróżnieniu od starych, nie przebiega na płaszczyźnie polityczno-klasowej, lecz skoncentrowana jest wokół cech takich jak: wyznawane poglądy, płeć, rasa, wiek czy orientacja seksualna. Według Offego uczestnicy nowych ruchów społecznych wywodzą się z trzech głównych grup. Pierwszą z nich jest nowa klasa średnia, w której skład wchodzi przede wszystkim przedstawiciele wolnych zawodów. Drugą grupę stanowi część przedstawicieli starej klasy średniej, trzecią zaś tworzy grupa peryferyjna, pozostająca poza strukturami rynku, do której zaliczają się studenci, młodzież, bezrobotni, emeryci, gospodynie domowe (Offe 1995: 236). Tożsamość aktorów nowych ruchów społecznych kształtowana jest wokół nowych wartości i problemów, ściśle związanych ze sferą życia prywatnego, życiem codziennym oraz szeroko pojętymi jej kulturowymi wyznacznikami.

4. POLSKIE RUCHY SPOŁECZNE MĘŻCZYZN W ŚWIETLE TEORII ALAINE’A TOURAINE’A

W analizie męskich ruchów społecznych najbardziej przydatne wydają się być koncepcje zaliczane do teorii nowych ruchów społecznych. Do zbioru najbardziej odpowiednich do opisu polskich fenomenów zaliczyć można koncepcję autorstwa Alain’a Touraine’a,

⁵ Pokojowe okupowanie konkretnych miejsc (place, budynki itd.) polegające na zaznaczeniu w nich swojej obecności poprzez nieustanne tam przebywanie, połączone z debatą na konkretny temat.

przedstawiciela nurtu socjologii dynamicznej, socjologii działania, której głównym obszarem zainteresowania jest badanie procesów zmiany społecznej, przemian i ruchów społecznych. Ma to związek z faktem, iż ta teoria w sposób jasny i precyzyjny wskazuje elementy, bez których istnienie ruchu społecznego byłoby niemożliwe. Zalicza się do nich konflikt, historyczność oraz tożsamość ruchu. Zdaniem Touraine'a ruch społeczny to: „(...) element specyficznej metody konstruowania tejże rzeczywistości społecznej (...)” (za Frybes 1994a: 23). Touraine'owski ruch społeczny to ruch, który prowadzi walkę na najogólniejszym poziomie tworzenia rzeczywistości społecznej, który pyta i walczy o podstawowe zasady funkcjonowania społeczeństwa, który podważa obecne i proponuje własne fundamenty kulturowe, na których budowany jest system społeczny (Żuk 2001). Wszystkie ruchy zaliczane do grona męskich ruchów społecznych w najwyższym stopniu spełniają to podstawowe dla koncepcji francuskiego socjologa założenie. Proponują bowiem swoje własne fundamenty kulturowe, które w ich przypadku uformowane mają być na specyficznym porządku genderowym, w którym charakter relacji między kobietami a mężczyznami na wszystkich płaszczyznach życia społecznego jest drobniawo zdefiniowany, podobnie jak definicja tego, czym jest (bądź nie jest) męskość i jak winien prezentować się idealny typ męskiej roli społecznej.

Zdaniem Touraine'a podstawową rolę w konstruowaniu ruchów społecznych odgrywa konflikt będący pochodną podziału społeczeństwa na dwie przeciwstawne klasy utożsamiające się z innymi systemami wartości, przy czym strony konfliktu muszą być uznane za specyficzne kategorie społeczne (Touraine 2010). W tym kontekście męskie ruchy społeczne uznać można za reprezentantów jednej strony konfliktu o wartości, której przeciwnikiem, w zależności od rodzaju ruchu, może być konkretna kategoria kobiet (np. w kontekście działalności ruchu obrony praw ojców są to sędziowie), feministki, konserwatywne lub liberalne ugrupowania, grupy zawodowe (znów – sędziowie i pracownicy wymiaru sprawiedliwości w przypadku ruchu ojcowskiego) albo też przedstawiciele specyficznie pojmowanego postindustrialnego społeczeństwa konsumpcyjnego.

W koncepcji Touraine'a konflikt stanowi swego rodzaju synonim ruchu społecznego, przy czym ma to uzasadnienie w wypadku, gdy jego stawka dotyczy społecznej kontroli nad głównymi wzorami kulturowymi, co ma z kolei związek z drugim charakterystycznym dla ruchów społecznych elementem, którym jest ich historyczność. Wpływa ona na kształt społeczeństwa tworzącego zespół wzorów kulturowych, odzwierciedlających historyczne procesy produkowania się społeczeństwa. Zdaniem francuskiego socjologa istnieją trzy podstawowe wzory: wzór wiedzy, osadzony na nazywaniu relacji między społeczeństwem a otoczeniem, wzór inwestycji, związany ze zdolnością oddziaływania na otoczenie, oraz wzór kulturowy, związany ze zdolnością tworzenia etyki. Przejęcie kontroli nad historycznością, a tym samym prawo tworzenia poszczególnych rodzajów wzorów kulturowych, których podstawę stanowią specyficznie pojmowane relacje genderowe, jest głównym celem działalności wszystkich wspomnianych przeze mnie ruchów społecznych mężczyzn. Historyczność związana jest bowiem z określonym typem stosunków społecznych, charakteryzujących się nierównością, dominacją oraz stosunkiem władzy, które to pojęcia stanowią podstawę dyskursów aktorów omawianych ruchów. Walka z nierównościami genderowymi – jakkolwiek różnie pojmowanymi – stanowi ich podstawowy cel, podobnie

jak re/de/konstrukcja zastanych relacji władzy oraz walka z dominacją czy to konkretnych kategorii społecznych nad innymi, czy też z dominującymi formami definiowania „męskości” jako takiej. We wszystkich społeczeństwach istnieje bowiem podział na tych, którzy narzucają własną wizję prawdy, i na tych, którzy się jej podporządkowują. Działalność ruchów społecznych podporządkowana jest zaś przede wszystkim pragnieniu zmiany owej relacji.

Równie ważną kategorią w koncepcji Touraine’a jest tożsamość. Ruch społeczny wiąże się z konstrukcją tożsamości uświadomionej – aktor definiuje samego siebie, odwołując się do rzeczywistości, w której funkcjonuje – do grupy czy zbiorowości, w której się znajduje, a także w odniesieniu do ról społecznych, jakie odgrywa. W przypadku aktorów męskich ruchów społecznych tożsamość organizowana jest wokół męskiego genderu stanowiącego podstawę przynależności do ruchu, w którego ramach, na różne sposoby, de/re/konstruuje się pojęcie „męskości”. W dzisiejszym społeczeństwie obserwuje się kryzys tożsamości związanej z dziedziczonym statusem, a w związku z tym poszukiwanie tożsamości wiąże się z koniecznością konstruowania „niespołecznej” definicji jednostki, czyli określania siebie w oderwaniu od:

(...) ról społecznych, a dokładniej – od społecznych definicji ról, które gra aktor (...). Poszukiwanie tożsamości staje się wezwaniem skierowanym przeciw rolom społecznym, o życie, wolność i kreatywność (Touraine za: Malinowska 2002: 45).

Owo poszukiwanie polega na zakwestionowaniu dotychczasowego porządku społecznego i uznaniu go za wytwór społeczny, który w każdej chwili może ulec zmianie. Tego typu przekonanie w najwyższym stopniu charakteryzuje przedstawicieli wszystkich opisywanych przeze mnie fenomenów społecznych. Ich tożsamość uświadomiona powstaje bowiem – zgodnie z tezą Touraine’a – właśnie w procesie uczestnictwa w ruchu społecznym.

5. ZASTOSOWANIE KONCEPCJI ALBERTA MELUCCIEGO W BADANIU POLSKICH FEMINISTÓW

Obok prezentowanej analizy wpisującej wszystkie rodzime męskie ruchy społeczne w koncepcję Touraine’a możliwa jest także analiza poszczególnych ich odmian w odniesieniu do innych podejść teoretycznych. I tak stworzona przez Alberta Melucciego koncepcja nowych ruchów społecznych może posłużyć jako rama teoretyczna w analizie polskiego ruchu feministów, głównie przez wzgląd na podkreślanie przez jej autora trzech istotnych elementów, wpływających na konstytucję i charakter analizowanych fenomenów społecznych. Należą do nich: koncepcja tożsamości zbiorowej, znaczenie codzienności, wymiennosc okresów latencji i aktywności ruchu.

Cechą wyróżniającą polskich feministów na tle aktorów pozostałych rodzimych ruchów społecznych jest świadomość posiadania specyficznego rodzaju tożsamości zbiorowej, która pozwala na definiowanie samych siebie w kategoriach feministów, mimo braku sformalizowanej struktury organizacyjnej, która w innych wypadkach ułatwia identyfikację z danym ruchem

społecznym. Co więcej, zdaniem Melucciego tożsamość zbiorowa pojawia się w momencie, gdy na skutek zmian zachodzących w społeczeństwie dochodzi do osłabienia tożsamości indywidualnych (Melluci za: Buechler 2008b). Tym samym uznać można, że osłabienie bądź odrzucenie tożsamości męskiej, charakterystyczne dla dużej części aktorów polskiego ruchu feministycznego, prowadzi do zastąpienia jej tożsamością pro- czy feministyczną, czego potrzebę podkreślają same osoby badane:

No w sumie logicznym jest, że jeżeli chcę się jakoś określić, to muszę raczej powiedzieć, że jestem feministą, a nie np. queerowcem, bo przecież w queerze nie można się określać, nie można tworzyć żadnych kategorii. I dlatego mówię o sobie feministka, choć feminizm i teoria queer to dla mnie w sumie jest to samo (Paweł)⁶.

W analizie omawianego fenomenu istotne znaczenie ma także codzienność, która według włoskiego socjologa stanowi istotną płaszczyznę konstruowania tożsamości zbiorowej, roszczeń osobistych i ekspresyjnych, a co za tym idzie jest polem, na którym rozgrywają się działania aktorów ruchu. Sporą grupę w ich gronie stanowią mężczyźni niezrzeszeni, którzy nie odnajdują się w działalności w organizacjach pozarządowych. Dla tych osób feminizm i jego idee to niezwykle ważny element codziennego życia, pomocny w tworzeniu indywidualnych strategii tożsamościowych. Mężczyźni ci poprzez codzienne praktyki związane z budowaniem relacji międzyludzkich – zarówno w życiu osobistym, jak i zawodowym – starają się wprowadzać w życie idee promujące egalitaryzm płci we wszystkich aspektach życia społecznego, a ich działania koncentrują się niemal wyłącznie na płaszczyźnie życia codziennego:

(...) to też kwestia na poziomie takiego życia codziennego, zwracania uwagi na pewne rzeczy, niegodzenia się na pewne rzeczy, czy z komentarzami, jakimiś seksistowskimi uwagami itd. (...) To jest taka praca nad sobą, próba wyłapywania tych wszystkich rzeczy, które przyzwyczailiśmy się robić, a które fajne nie są z różnych względów. To jest kwestia zwrócenia uwagi na to, jak się mówi, co się mówi, takie rzeczy jak zawłaszczenie dyskusji, przerywanie (Piotr).

Wreszcie istotną cechą działalności polskich feministów jest przemienność okresów aktywności i utajenia, czego egzemplifikacją jest ich czasowa obecność w mediach, związana z prowadzeniem konkretnej inicjatywy. Po raz pierwszy zdarzyło się to w 2006 roku, w momencie narodzin nieformalnej grupy Mężczyźni na rzecz Równości, której członkowie w owym czasie wprowadzali do Polski Kampanię Białej Wstążki. Kolejny raz okres wzmoczonej aktywności feministów zainicjowany został w 2009 roku publikacją manifestu Osiatyńskiego *A czy Ty jesteś feministą?*⁷, co miało związek z kampanią zbierania podpisów pod ustawą obywatelską na rzecz paritetów w polskim parlamencie.

---

⁶ Wypowiedzi pochodzą z wywiadów przeprowadzonych na potrzeby mojego projektu doktorskiego pt. *Męskie ruchy społeczne w Polsce. Socjologiczna analiza zjawiska*, realizowanego w Instytucie Socjologii Uniwersytetu Jagiellońskiego. W trakcie ponaddwuletnich badań o charakterze jakościowym przeprowadziłam pięćdziesiąt wywiadów z aktorami wymienionych powyżej rodzimych społecznych ruchów mężczyzn, na podstawie których przeprowadziłam niniejszą analizę.

⁷ Dostęp online: http://wyborcza.pl/1,82949,6737623,A_czy_ty_jestes_feminista_.html [1.05.2012].

6. KONCEPCJA CLAUSA OFFEGO W ANALIZIE POLSKICH RUCHÓW MASKULINISTYCZNYCH

Z bogatego dorobku niemieckiego socjologia w kontekście omawianych fenomenów można wykorzystać m.in. koncepcję nowego typu aktorów ruchów społecznych. Jego zdaniem uczestnicy nowych ruchów społecznych nie wpisują się w „tradycyjne” schematy identyfikacyjne (miasto/wieś; bogaty/biedny; lewica/prawica itd.), lecz koncentrują się na kwestiach związanych z cechami takimi jak np. płeć (Offe 1995). Tego rodzaju diagnoza dotycząca typu aktorów trafna jest w kontekście uczestników męskich ruchów (para)religijnych. Dla członków grup Męski Krąg i Mężczyźni Świętego Józefa najważniejsza w procesie autoidentyfikacji z daną grupą jest płeć, a kategoria męskości stanowi podstawowy element kształtujący ich indywidualną i zbiorową tożsamość. Co więcej, podstawowym celem ich działań jest (re)konstrukcja, odnalezienie lub pielęgnowanie owej męskiej tożsamości, a co za tym idzie, ich cele i wartości są postmaterialistyczne, co odbija się także na odrzucaniu bądź krytykowaniu przez część aktorów wartości charakterystycznych dla społeczeństwa kapitalistycznego:

Ludzie potracili trochę orientację, w czym biorą udział, co jest ważne. Ja nie neguję w tym momencie ważności posiadania fajnego mieszkania, jeżdżenia fajnym samochodem...Żyjemy w takich, a nie innych czasach i to jest ok, ale gdzieś też w tym wszystkim ludzie gubią siebie. Jeżeli daje się w jakiś sposób odzyskać kawałek siebie, to myślę, że to jest dobre dla wszystkich. Dla mnie, dla tego człowieka, dla innych ludzi wokół. Można funkcjonować trochę inaczej, widzieć świat wokół trochę inaczej, bez takiego zaślepienia, szaleństwa (Krzysztof).

Ponadto aktorzy ruchów opartych na duchowości tworzą luźne struktury złożone z szeregu niewielkich, nieformalnych grup o niskim stopniu hierarchizacji. Ich cele – jakkolwiek w pewnym stopniu bardzo zindywidualizowane – zakładają także wprowadzenie swoistej zmiany społecznej, której skutki oddziaływać będą na całe społeczeństwo, a nie tylko na sytuację grupy, z którą identyfikują się aktorzy:

Bo celem grupy jest zmiana naszego życia pod kątem właśnie wejścia bożego planu do życia, a boży plan to jest to, że bierzemy odpowiedzialność za nasze rodziny, też za nasze otoczenie. Więc poniekąd naturalne jest to, że w drugim kroku, w momencie, kiedy troszczymy się o nasze rodziny, troszczymy się o społeczeństwo (Józef).

7. POLSKI RUCH OBRONY PRAW OJCÓW W ŚWIETLE KONCEPCJI MAYERA ZALDA I JOHNA McCARTHY’EGO

Inaczej niż ma to miejsce w omówionych typach społecznych ruchów mężczyzn w wypadku analizy polskiego ruchu ojcowskiego, w polemice z teoriami nowych ruchów społecznych, adekwatne wydaje się być zastosowanie koncepcji organizacji ruchu społecznego (*social movement organizations* SMO) i przemysłu społecznego (*social movement industry* SMI) autorstwa Johna McCarthy’ego i Mayera Zalda (McCarthy, Zald 1994a), które zalicza się do teorii mobilizacji zasobów, w której najważniejszym wymiarem ruchu jest jego struktura

organizacyjna. Ma to związek z faktem, iż inaczej niż w pozostałych analizowanych przeze mnie zjawiskach na rodzimy ruch obrony praw ojców składa się pewna liczba formalnych organizacji społecznych, co automatycznie umożliwia analizę rzeczzonego ruchu na poziomie mezo. Polski ruch obrony praw ojców składa się bowiem z ponad dwudziestu organizacji, którymi są stowarzyszenia, fundacje, jak również zrzeszenia oraz podmioty niesformalizowane. W skład właściwych SMO wchodzi zazwyczaj stowarzyszenia, których głównym, a często jedynym celem działalności jest przeciwdziałanie dyskryminacji ojców na salach sądowych, co powoduje, iż uznać je można za twory całkowicie poświęcone konkretnej sprawie, i co odróżnia je z kolei od zjawisk wchodzących wraz z nimi w skład przemysły ruchu społecznego (SMI). Termin ten określa bowiem te fenomeny, które jakkolwiek dzielą wartości i cele charakterystyczne dla SMO, to nie stanowią podstawowych czy najważniejszych problemów, którymi zajmują się poszczególne organizacje, instytucje czy jednostki. W kontekście rodzimego ruchu ojcowskiego w skład SMI wchodzi organizacje takie jak: Fundacja Akcja, zajmująca się szeroko pojętym doradztwem obywatelskim i pomocą mężczyznom w kryzysie, czy Stowarzyszenie przeciw Bezprawiu Sądów, Prokuratur, ZUS, zajmujące się działaniem na rzecz zwalczania „bezprawia polskich sądów”, w tym także (choć nie tylko) pomocą ojcom walczącym o przyznanie po rozwodzie opieki nad dziećmi. Do części składowych SMI zaliczyć można także część przedstawicieli Kościoła rzymskokatolickiego, którzy wspierają aktorów ruchu, wypożyczając im lokale, bądź też działającą w latach 2007–2011 Pełnomocniczkę Rządu ds. Równego Traktowania, Elżbietę Radziszewską, silnie zaangażowaną w wspieranie walki z dyskryminacją rozwiedzionych ojców (Wojnicka 2011b).

W koncepcji Zalda i McCarthy’ego istotną rolę odgrywa współzawodnictwo występujące pomiędzy przedstawicielami poszczególnych SMO, niejednokrotnie przeradzające się w konflikt (McCarthy, Zald 1994b). Konflikt ów odnosi się głównie do pozyskiwania zasobów, zarówno materialnych, jak i w postaci beneficjentów oraz nowych członków ruchu, a także odbija się w rywalizacji o symboliczną reprezentację całego ruchu, do której pretendują poszczególne organizacje czy ich konkretni członkowie. W kontekście polskiego fenomenu ów konflikt zdaje się być jednym z najbardziej charakterystycznych jego elementów, a stawką są wszystkie wymienione powyżej komponenty.

I tak najgorsza bieda z tym, że aktualni panowie prezesi w Stowarzyszeniu Obrony Praw Ojca, no często to są nasi uczniowie, nie są to niestety prawnicy, nawet nie mają wyższego wykształcenia w większości, więc nie są w stanie udzielać porad trafnych, spójnych, logicznych, czy po prostu uczciwych, prawdziwych, fachowych, o powiedzmy fachowych (...) ja się kiedyś z nimi tutaj, ponad dwudziestoma, spotkałem w Warszawie przy okazji mojej wizyty u Ministra Sprawiedliwości, także też oni byli ponad dwudziestu prezesów, no i niestety większość z nich to no każdy cierpiący na nadambicję, trochę chory na władzę, bo jest to maleńkie stowarzyszonko, i z takimi ludźmi no nie sposób było doprowadzić do tego, żeby wspólnie razem iść do prezydenta Lecha Kaczyńskiego z jednym w miarę programem (Bohdan).

Prezes też jest byłym żołnierzem, emeryci, którym po prostu brakuje pieniędzy jeszcze do życia, a tu mają bardzo łatwy dochód. Bo klientów jest bardzo dużo. Ludzi jest bardzo dużo. A ludzie postawieni pod murem składkę opłacą. Za przeproszeniem, za taki gówniany papierek na pewno. I jakie by to pieniądze nie były, zapłacą, bo to jest pomoc, to jest dla nich nadzieja (Bartłomiej).

8. ZAKOŃCZENIE

Analiza polskich fenomenów określanych przeze mnie mianem ruchów społecznych mężczyzn jest zbieżna w dużym stopniu z konkluzjami Michaela Flooda na temat badanych przez niego ich australijskich odpowiedników:

Dotychczas używałem określenia „męski ruch społeczny” bez komentowania go, lecz w tym momencie zachodzi potrzeba podkreślenia, iż ten „ruch społeczny” jest inny niż podobne mu fenomeny, takie jak ruch feministyczny, ruch ekologów, ruch LGBTQ czy ruch robotniczy. (...) Jeśli chodzi o zasięg ruchów społecznych, ruch męski jest ruchem stosunkowo małym. Jego obecność ma wciąż dużo mniejszy wpływ na życie mężczyzn niż np. ruch feministyczny na życie kobiet, ruch ekologiczny czy robotniczy na życie całego społeczeństwa. Ma on także znacznie mniejszy wpływ na zmiany zachodzące w instytucjach społecznych, zmiany polityczne czy zmiany w charakterze kultury popularnej. Z drugiej jednak strony to się wciąż zmienia, a mężczyźni w ruchu nieustannie uczą się, jak wywierać większy wpływ na życie społeczne (Flood 1998: 65).

Polskie społeczne inicjatywy mężczyzn rzeczywiście nie przypominają w wielu aspektach innych rodzimych odpowiedników ruchów społecznych, takich jak ruch feministyczny czy ruch ekologów. Zasięg działania ich aktorów jest znacznie węższy, ich liczba nie może równać się z liczebnością, przykładowo, ruchu obrony praw pracowników, zaś ich wpływ na zmiany zachodzące w Polsce mimo, że istnieje, nie jest szczególnie zauważalny. Dodatkowo większość fenomenów wchodzących w ich skład jest nierozpoznawalna – jedyny wyjątek stanowią grupy tworzące ruch ojcowski, o których istnieniu wiedzą nie tylko badacze i publicystki zainteresowani niniejszą tematyką. Uważam jednak, iż polskie inicjatywy społeczne mężczyzn są faktem społecznym, określanym jako struktury *in statu nascendi* (Sztompka 2009), których obecność w socjologicznej kategorii ruchów społecznych sankcjonują rozważania niniejszego artykułu.

BIBLIOGRAFIA

- Arcimowicz, Krzysztof. 2011. *Nowe wizerunki mężczyzn w polskich przekazach telewizyjnych*, w: Wojnicka Katarzyna i Ewelina Ciaputa (red.), *Karuzela z mężczyznami. Problematyka męskości w polskich badaniach społecznych*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Badinter, Elizabeth. 1993. *XY: tożsamość mężczyzny*, Warszawa: Wydawnictwo W.A.B.
- Buechler, Steven M. 2008a. *Poza mobilizacją zasobów? Nowe trendy w teorii ruchów społecznych*, tłum. Marta Klekotko, w: Krzysztof Gorlach i Patrick Mooney (red.), *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 43–63.
- Buechler, Steven M. 2008b. *Teorie nowych ruchów społecznych*, tłum. Przemysław Sadura, w: Krzysztof Gorlach i Patrick Mooney (red.), *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 161–185.
- Clatterbaugh, Kenneth. 1997. *Contemporary Perspectives on Masculinity. Men, Women, and Politics in Modern Society*, Boulder, Colorado: WestviewPress.

- Flood, Michael. 1998. *Men's movements*, „Community Quarterly” 46, s. 62–71.
- Frybes, Marcin. 1994a. *Touraine'a koncepcja ruchu społecznego*, w: Paweł Kuczyński i in. (red.), *W poszukiwaniu ruchu społecznego. Wokół socjologii Alaina Touraine'a*, Warszawa: Oficyna Naukowa, s. 21–42.
- Frybes, Marcin. 1994b. *Od ruchu społecznego do problemu społecznego*, w: Paweł Kuczyński i in. (red.), *W poszukiwaniu ruchu społecznego. Wokół socjologii Alaina Touraine'a*, Warszawa: Oficyna Naukowa, s. 63–82.
- Gliński, Piotr. 1996. *Polscy zieloni*, Warszawa: Wydawnictwo IFiS PAN.
- Gorlach, Krzysztof i Patrick Mooney. 2008. *Wstęp*, w: Krzysztof Gorlach i Patrick Mooney (red.), *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 9–18.
- Hyży, Ewa. 2006. *Feminizm a ruchy męskie. Studium z feminizmu włączającego*, w: Joanna Zakrzewska (red.), *Queerowanie feminizmu. Estetyka, polityka, czy coś więcej?* Poznań: Stowarzyszenie Kobiet Konsola, s. 39–68.
- Hyży, Ewa. 2010. *Chrześcijański ruch Promise Keepers a „kryzys męskości”*. *Perspektywa feministyczna*, w: Andrzej Radomski i Bogumiła Truchlińska (red.), *Męskość w kulturze współczesnej*, Lublin: Wydawnictwo UMCS, s. 67–85.
- Inglehart, Ronald. 1997. *Modernization and Postmodernization*, Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Inglehart, Ronald. 2009. *Pojawianie się wartości postmaterialistycznych*, tłum. Szymon Czernik, w: Piotr Sztompka i Marek Kucia (red.), *Socjologia. Lektury*, Kraków: Znak, s. 334–348.
- Kimmel Michael S. 2005. *The History of Men. Essays in the History of American and British Masculinities*, Albany: State University Press of New York.
- Klandermans, Bert i Sidney Tarrow. 2008. *Mobilizacja w ruchach społecznych: o syntezy koncepcji europejskich i amerykańskich*, tłum. Krzysztof Gorlach, w: Krzysztof Gorlach i Patrick Mooney (red.), *Dynamika życia społecznego. Współczesne koncepcje ruchów społecznych*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 64–97.
- McCarthy, John i Mayer N. Zald. 1994a. *Resource Mobilization and Social Movements: A Partial Theory*, w: John McCarthy i Mayer N. Zald (eds.), *Social Movements in an Organizational Society*, London: Transaction Publishers, s. 15–42.
- McCarthy, John i Mayer N. Zald. 1994b. *Social Movements Industries: Competition and Conflict among SMOs*, w: John McCarthy i Mayer N. Zald (eds.), *Social Movements in an Organizational Society*, London: Transaction Publishers, s. 161–180.
- Malinowska, Ewa. 2002. *Feminizm europejski, demokracja parytetowa a polski ruch kobiet. Socjologiczna analiza walki o równouprawnienie płci*, Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Melucci, Alberto. 1994. *A Strange Kind of Newness: What's „New” in New Social Movements?*, w: Enrique Larana et al. (eds.), *New Social Movements. From Ideology to Identity*, Philadelphia: Temple University Press, s. 101–130.
- Melucci, Alberto. 1995. *The Process of Collective Identity*, w: Hank Johnston i Bert Klandermans (eds.), *Social Movements, Protest and Contention*, Minneapolis: University of Minnesota Press, s. 41–63.

- Messner, Michael . 1997. *Politics of Masculinities. Men in Movements*, Thousand Oaks: Sage Publications Inc.
- Newton, Judith. 2005. *From Panthers to Promise Keepers. Rethinking the Men's Movement*, Boulder: Rowman & Littlefield Publishers.
- Offe, Claus. 1995. *Nowe ruchy społeczne. Przekraczanie granic polityki instytucjonalnej*, tłum. Paweł Karpowicz, w: Jerzy Szczupaczyński (red.), *Władza i społeczeństwo. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 226–233.
- Offe, Claus. 2009. *Nowe ruchy społeczne. Przekraczanie granic polityki instytucjonalnej*, tłum. Paweł Karpowicz, w: Piotr Sztompka i Marek Kucia (red.), *Socjologia. Lektury*, Kraków: Znak, s. 218–224.
- Olechnicki, Krzysztof. 1998. *New Age. Kościół wobec wyzwania wodnika*, Warszawa: Oficyna Naukowa.
- Porta, Diani della i Mario Donatella. 2009. *Ruchy społeczne. Wprowadzenie*, tłum. Agata Sadza, Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Putnam Tong, Rosemarie. 2002. *Mysł feministyczna. Wprowadzenie*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sztompka, Piotr. 2005. *Socjologia zmiany społecznej*, Kraków: Wydawnictwo Znak.
- Sztompka, Piotr. 2009. *Ruchy społeczne – struktury in statu nascendi*, w: Piotr Sztompka i Marek Kucia (red.), *Socjologia. Lektury*, Kraków: Znak, s. 225–237.
- Śmietana, Marcin. 2007. *Ruchy społeczne mężczyzn na tle studiów nad męskością*, w: Anna Lipowska-Teutsch (red.), *Mężczyźni na rzecz zmiany*, Kraków: Wydawnictwo Dąb.
- Touraine, Alain. 2005. *Wprowadzenie do analizy ruchów społecznych*, w: Jerzy Szczupaczyński (red.), *Władza i społeczeństwo. Antologia tekstów z zakresu socjologii polityki*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar, s. 212–225.
- Touraine, Alain. 2010. *Samotworzenie się społeczeństwa*, tłum. Agnieszka Karpowicz, Kraków: Zakład Wydawniczy NOMOS.
- Wojnicka, Katarzyna. 2010. *Od maskulinizmu do profeminizmu. Męskie ruchy społeczne – zarys problematyki*, „Unigender” 1, dostęp online: <http://www.unigender.org/?page=biezacy&issue=04&article=04> [6.01.2012].
- Wojnicka, Katarzyna. 2011a. *Genderowe ruchy społeczne we współczesnej Polsce*, w: Krystyna Slany i in. (red.), *Gender w społeczeństwie polskim*, Kraków: Zakład Wydawniczy NOMOS, s. 174–193.
- Wojnicka, Katarzyna. 2011b. *(Re)constructing masculinity à la polonaise*, w: Elisabetta Ruspini i in. (eds.), *Men and Masculinity around the world. Transforming men's practices*, New York: Palgrave Macmillan, s. 71–84.
- Wojnicka, Katarzyna i Justyna Struzik. 2011. *Mężczyźni w działaniu. Problematyka męskich ruchów społecznych w Polsce*, w: Katarzyna Wojnicka i Ewelina Ciaputa (red.), *Karuzela z mężczyznami. Problematyka męskości w polskich badaniach społecznych*, Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls, s. 257–278.
- Żuk, Piotr. 2001. *Spółczesność w działaniu. Ekolodzy, feministki, skłotersi. Socjologiczna analiza nowych ruchów społecznych w Polsce*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

THEORIES OF NEW SOCIAL MOVEMENTS IN THE RESEARCH ON MEN'S MOVEMENTS
IN CONTEMPORARY POLAND – ADOPTION ATTEMPT

Social men's movements, the topic of presented article, are described as the third stage of gender movements – social phenomena which arose in United States of America (and in the aftermath in Western Europe and Scandinavia) in the second part of the 20th century. One of the most characteristic features of analyzed phenomena is their high inner diversity. Among men's movements conservative men's rights movement as well as profeminists movement can be equally found. In Polish counterparts of men's movements, additional feature is a short period of their existence as well as relatively limited impact on social change. As a result, one of the most problematic issues is defining men's movement as a part of category which contemporary sociology calls 'social movements'. Therefore, presented article is an attempt of framing Polish men's movement within several theories of social movement created by Alain Touraine, Alberto Melucci, Claus Offe and Mayer Zald & John McCarthy.

Key words: sociological theories, social movements, men's movements, Poland